

Правобережної України / Г. І. Денисик. – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с. 4. *Исаченко А. Г.* О так называемых антропогенных ландшафтах / А. Г. Исаченко // Извест. Всесоюз. географ. общ-ва, 1974. – Т. 106. – Вып. 1. – С. 70–78. 5. *Мильков Ф. Н.* Ландшафтная география и вопросы практики / Ф. Н. Мильков. – М.: Мысль, 1966. – 256 с. 6. *Шищенко П. Г.* Антропогенное преобразование современных ландшафтов / П. Г. Шищенко // Природная среда и хозяйственная деятельность человека. – Киев: КГУ, 1985. – С. 114–131.

Г. Савка

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ФЛЮВІАЛЬНИХ ВОДНО-ЕРОЗІЙНИХ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

Під флювіальними ландшафтними комплексами вслід за К. І. Геренчуком (1975) ми розуміємо природні територіальні комплекси (ПТК), які сформувалися у формах рельєфу, створених діяльністю водних потоків. Прикладами їх можуть бути заболочені заплави, зайняті гігрофільними луками і вільшняками, на торфувано-глеєвих ґрунтах, або днища ярів з еродованими ґрунтами під лісовою рослинністю тощо.

К. І. Геренчук (1975) у флювіальному типі морфологічної структури ландшафтів виділяє два підтипи: водно-ерозійний та водно-аккумулятивний. Флювіальні ПТК Українського Розточчя належать до водно-ерозійного підтипу.

Залежно від морфології та динаміки водно-ерозійних форм формуються флювіальні ПТК, які можна об'єднати в чотири групи, що відповідають чотирьом рангам ландшафтних комплексів, такими як фація, просте урочище, складне урочище і місцевість.

Першу групу утворюють ПТК верхніх ланок ерозійної мережі, які відповідають рангу “фація”. Традиційно структуру річково-ерозійної мережі визначають за порядками тальвегів (базисних ліній стоку). Початковими ланкам ерозійної мережі є системи нульового порядку, які включають видолинки, водозбірні лійки. Це системи концентрації схилового стоку, в результаті якого виникають лінійні ерозійні форми. Ідентифікаційною ознакою таких ПТК є відсутність постійних та регулярних тимчасових водотоків та гідрофільної рослинності. Найбільша їх кількість спостерігається на Львівському Розточчі, яке відзначається значним вертикальним розчленуванням.

Другу групу формують ПТК V-подібних ярів, які відповідають рангу “просте урочище”. Від типових яркових форм степу і лісостепу вони відрізняються тим, що розвинуті під лісовим покривом і відповідно процеси, які їх зумовлюють відмінні від класичних процесів яружного утворення. У спектрі процесів поряд з лінійною ерозією вагому частку складають підкоренева суфозія та зсуви.

Третю групу складають ПТК U-подібних балок, які можна віднести до рангу “складне урочище”. Для них характерні порівняно широкі днища, інколи ерозійно-аккумулятивні тераси висотою до 1 м і шириною до 10 м, вторинні донні ерозійні врізи, заболоченість, наявність торфів і можливі постійні водотоки. На Роз-

точчі балки формуються в місцях, де ерозійні врізи переважно досягають крейдових відкладів. На бортах балок у місцях контактів крейдових і неогенових відкладів іноді утворюються унікальні травертинові відклади, на яких формуються ПТК рангу “фація”. Ярково-балкові ПТК на Розточчі називають дебрами. Найбільші з них мають ще й власну назву, наприклад, Широка дебра, Климова дебра, Вовча дебра та ін.

До четвертої групи флювіальних ландшафтних комплексів належать річкові долини, які відповідають рангу “місцевість”. За віком, генезисом і формою долинні місцевості можна поділити на дві підгрупи: сучасні (голоценові) річкові долини виключно флювіального походження з широкими днищами (від 20 до 200 м) і давні (плейстоценові) флювіально-льодовикового походження з обширними долинами (від 40 м до кількох кілометрів).

Сучасні річкові долинні місцевості мають зрівноважений профіль, займають широкі, іноді з незначними (до 4 км) улоговинними розширеннями річкові заплави та фрагменти першої надзаплавної тераси, які складені алювіальними відкладами і торфовищами. Для річкових долин Розточчя характерна асиметрія схилів. В днищах долин сформувалися лучно-болотні ґрунти часто на торфовищах. Індикатором таких місцевостей буде плоский рельєф та зростання лучної та лучно-болотної рослинності, верболозів та вільшняків.

Давні річкові долини від сучасних відрізняються в першу чергу значно більшими розмірами. Про їхнє походження свідчить той факт, що їхня ширина не узгоджується із сучасною водністю цих річок (Брусак, Міллер, Федірко, 1995, Брусак, 2008). Вони мали значне поширення у праландшафтах Розточчя льодовикового та польодовикового часу (Яворський, 2007). До цього часу прямих індикаційних ознак давніх долин, таких як моренні відклади, практично не залишилося, що пов’язано майже з тисячолітнім господарським використанням території Розточчя.

До давніх (плейстоценових) річкових долин належать обширні долини субмеридіонального простягання такі як Телиця, Фійна, Домажирка, Млинівка, Брюхівчанка та ін. Вони ніби наскрізь перетинають горбогірні масиви, тому їм підходить більше термін “наскрізні долини” ніж термін «прохідні долини».

Інший підтип плейстоценових долин має субширотне простягання узгоджене з напрямком стоку талих льодовикових вод. В таких долинах утворилися озероподібні котловини та улоговинні розширення: Янівське, Бірківське, Білогорське, які формують окремі місцевості.

1. Брусак В. Гідрографія / Яворівський національний природний парк. До 10-річчя створення / Ред. Ю. Чорнобай, О. Кагало. – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 166 с. 2. Брусак В. П. Особливості ландшафтної структури заповідника “Розточчя” / В. П. Брусак, Г. П. Міллер, О. М. Федірко // Природничі дослідження на Розточчі: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: Вид-во УкрДЛТУ, 1995. – С. 60–70. 3. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. – Київ: Вища школа, 1975. – 246 с. 4. Природа Львівської області / За ред. К. І. Геренчука. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1972. – 151 с. 5. Яворський Б. І. Розвиток ландшафтів Українського Розточчя // Автореф. дис ... канд. геогр. наук.– Львів, 2010.– 20 с.

Ландшафтознавство: стан, проблеми, перспективи: Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 70-річчю заснування кафедри фізичної географії, 60-річчю діяльності Львівської школи ландшафтознавства, 110-річчю з дня народження професора К. І. Геренчука і 80-річчю з дня народження професора Г. П. Міллера (24-27 вересня 2014 р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 198 с.

Збірник містить матеріали доповідей, які охоплюють різні аспекти вчення про ландшафт: історію, теорію, методика і практику. Більшість порушених питань історії ландшафтознавства, теорії ландшафтознавчих досліджень та методики комплексних географічних досліджень більш детально розкриті у Віснику Львівського університету серія географічна (вип. 48, 2014).

Редакційна колегія: А. Мельник, д-р геогр. наук (відповідальний редактор); Л. Костів, канд. геогр. наук (відповідальний секретар); В. Біланюк, канд. геогр. наук; О. Загульська, канд. геогр. наук; І. Круглов, канд. геогр. наук; Р. Кулачковський; В. Матвіїв, канд. геогр. наук; Б. Муха, канд. геогр. наук; І. Притула; П. Шубер, канд. геогр. наук; В. Шушняк, канд. геогр. наук; Б. Яворський, канд. геогр. наук.

Рецензенти: С. Позняк, д-р геогр. наук, професор;
А. Богуцький, канд. геогр. наук, професор

Друкується за ухвалою Вченої Ради географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 10 вересня 2014 року).

Матеріали вміщені у збірнику подані у редакції авторів. Вони відображають різноманітність трактування терміну “ландшафт”, і, відповідно, неоднозначне розуміння змісту ландшафтознавства.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

©Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2014

Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра фізичної географії
Карпатський національний природний парк

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ

міжнародної наукової конференції присвяченої:

- 70-річчю кафедри фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка
- 60-річчю Львівської школи ландшафтознавства
- 110-річчю з дня народження професора Каленика Івановича Геренчука
- 80-річчю з дня народження професора Гаврила Петровича Міллера

24 – 27 вересня 2014 року

ЛЬВІВ-ВОРОХТА
2014